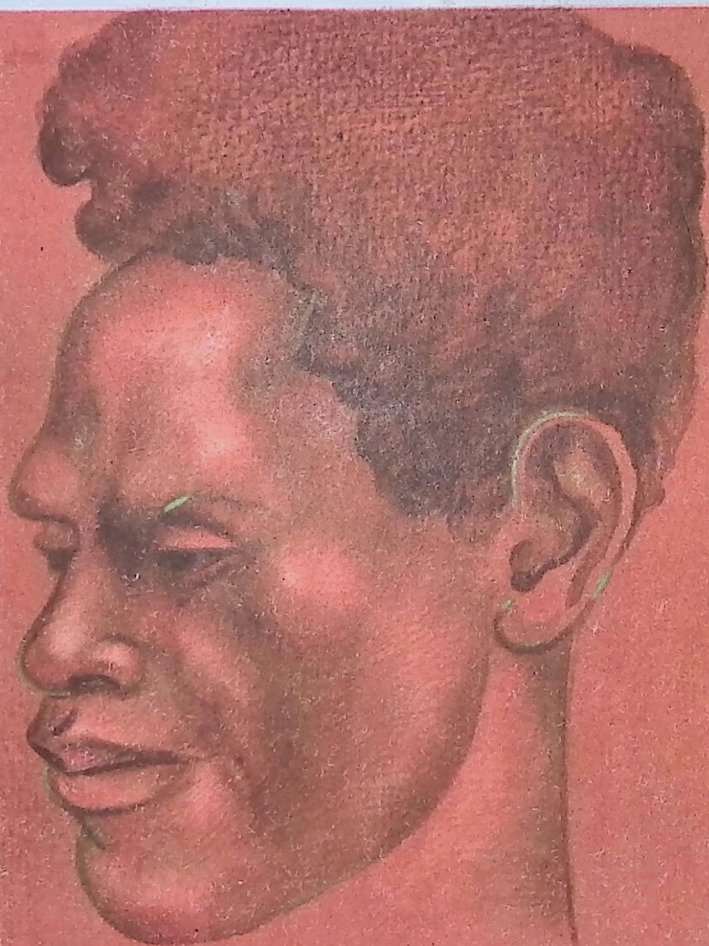

D. LOKVUDS

ESMU ABORIGĒNS

DUGLASS LOKVUDS

**ESMU
ABORIGĒNS**

**IZDEVNIECĪBA «ZINĀTNE»
RĪGA 1975**

Pēcvārds no grāmatas «Esmu aborigēns» krievu izdevuma

Etnogrāfijai kā zinātnei ir bagāta vēsture. Tās pamatā vienmēr bijusi praktiskā vajadzība izzināt citas tautas. Pakāpeniski, līdz ar kultūras attīstību, šai vajadzībai pievienojās nepieciešamība izzināt savu tautu, savu nacionālo kultūru, savu pagātni un reizē ar to arī visas cilvēces pagātni. Taču ceļojumi, atklājumi, kas tika izdarīti tālās pasaules daļās, vispirmām kārtām Amerikā un Okeānijā, deva vielu ne tikai zinātniskiem vispārinājumiem, bet arī mītiem. Viens tāds mīts, kas XVIII gadsimtā saistīja apgaismotās Eiropas prātus, bija mīts par tikumīgo mežoni. Žanam Zakam Ruso un daudziem citiem tā laikmeta rakstniekiem pirmatnējais cilvēks, naivais barbars, kļuva par etalonu morāles un tiesību laukā, bet pirmatnējā sabiedrība — par ideālas sadzīves, cilvēces dabiskā stāvokļa paraugu. Ruso domāja, ka tieši šeit, pie pirmatnējām tautām, ir saskatāma saprāta valstība un dzīve pilnīgā harmonijā ar dabu. Bet varbūt labāk par citiem to savos «Apcerējumos» izsacījis Mišels de Montēns: «Pār mežoniem joprojām valda pašas dabas doti likumi, ko mūsu likumi vēl tikpat kā nav maitājuši. Viņi joprojām dzīvo tādā skaidrībā, ka reizēm man ir žēl, kāpēc ziņas par viņiem nav sasniegušas mūs agrāk... Man žēl, ka par viņiem neko nezināja ne Likurģs, ne Platons, jo tas, ko mēs redzam pie šīm tautām paši savām acīm, manuprāt, pārspēj ne vien visas ainas, kādās poēzija tēlojusi Zelta laikmetu, visus tās izdomājumus un fantāzijas par cilvēces laimīgo stāvokli, bet arī pašus filozofijas priekšstatus un ieteikumus.»¹

Cilvēku sabiedrības un kultūras izcelsmes noslēpums vērīgus prātus nodarbināja jau sen. To, kā veidojusies un attīstījusies civilizācija, centušies izprast daudzi izcili seno un jaunāko laiku darbinieki. Radās doma, ka civilizācijas pašreizējais stāvoklis ir ticis sasniegts, izejot tādas attīstības pakāpes, kādās vēl tagad atrodas tā sauktās mežonu tautas. Viens no pirmajiem šo domu IV—V gadsimtā pirms mūsu ēras

¹ М. Монтень. Опыты, 1. грām., XXXI nod.

izsacīja grieķu vēsturnieks Tūkīdids: «Barbari tagad dzīvo tā, kā kādreiz dzīvoja grieķi.» Principu, ka civilizēto tautu pagātne rekonstruējama pēc ziņām par tautām, kuras vēl stāv aiz civilizācijas sliekšņa, Z. F. Lafito jau XVIII gadsimtā lika pamatā savai grāmatai «Amerikas mežoņu paražas salīdzinājumā ar seno laiku paražām», taču sevišķi dziļi un spilgti šis princips tika iedzīvināts XIX gadsimta slavenajā L. H. Morgana darbā «Senā sabiedrība». Pirmatnējā cilvēka idealizēšanu, kura bija raksturīga iepriekšējam gadsimtam, XIX gadsimtā nomainīja aizvien pamatīgāka un reālistiskāka kultūrā atpalikušo tautu pētišana, kas vispirmām kārtām tika veikta, lai izprastu, kā tad isti radusies un attīstījusies cilvēce, kā tā kļuvusi tāda, kādu to redzam tagad. Ar to tad arī sākās etnogrāfija kā zinātne mūsdienu izpratnē.

Viena no tautām, kas devušas un joprojām dod vēstures zinātnē ļoti vērtīgas ziņas par tālu cilvēces pagātņi, ir Austrālijas aborigēni, kas sakarā ar relatīvo izolāciju, kādā viņi atradās tūkstošiem gadu, saglabājuši ne mazumu tādu kultūras un sabiedriskās iekārtas īpatnību, kuras kādreiz, akmens laikmetā, bija raksturīgas arī citām tautām. Tādēļ kopš XIX gadsimta otrās puses, kad Austrālijas iezemiešu pētišana kļuva sevišķi intensīva, zinātne par pirmatnējo sabiedrību viņiem vienmēr veltījusi lielu uzmanību. Un, kaut arī par viņiem sarakstīts daudz tūkstošu lappušu, tādas grāmatas, kāda pašlaik ir mūsu priekšā, vēl nav bijis. Līdz šim par austrāliešiem rakstījuši vērotāji no malas — etnogrāfi, misionāri, ceļotāji —, citas kultūras cilvēki (tāds bija pat V. Baklijs¹, kas kādā Austrālijas cilti nodzīvoja vairāk nekā trīsdesmit gadu un gandrīz aizmirsa dzimto angļu valodu), turpretim tagad mēs pirmo reizi esam saņēmuši dokumentālu stāstu par Austrālijas aborigēnu dzīvi — stāstu, kas sarakstīts pēc viņa paša vārdiem. Ar to šī grāmata ir sevišķi vērtīga. Tā parāda Austrālijas iezemiešu sabiedrību nevis, kā parasti, no ārienes, bet gan no iekšienes. Aborigēna stāstījumu pierakstījis rakstnieks angloaustrālielis, un šis apstākļi, bez šaubām, uzspiedis grāmatai savu zīmogu, taču tās vērtību nemazina. Lai savāktu materiālu šai grāmatai, Duglass Lokvuds, kā viņš pats raksta, simtiem stundu pavadījis sarunās ar cilvēku, kura austrāliešais vārds ir Vaipuldaņja, bet eiropiešais — Filips Robertss, ar cilvēku, no kura pozīcijas šis stāsts tiek pasniegts.

Tai pasaulei, kurā mūs ieved Vaipuldaņja, ir maz kopīga ar idealizēto pirmatnējo paradīzi, ko iztēlojās XVIII gadsimta autori. Nē, pirms mums nav bijis Zelta laikmeta. Mēs nokļūstam baiļu un savstarpēja svešuma atmosfērā. Briesmas, kas cilvēkam draud no visām pusēm, rada ne tikai (un ne tik daudz) daba, tās nav tikai briesmas

¹ У. Багли. Австралийский Робинзон. М., 1966.

palikt bez pārtikas un ūdens un nomirt no bada un slāpēm — ar tāda veida briesmām Austrālijas aborigēni iemācījušies tikt galā, viņus nebaida pat bezūdens tuksneši, kuros atraduši sev kapu ne mazums ceļotāju eiropiešu. Nē, vispirmām kārtām tās ir sabiedriskās vides radītās briesmas. Mūžsenais tuvības, savstarpējas informētības trūkums cilvēku attiecībās — lūk, kas rada ticību burvestībām. Citu cilšu pārstāvji ir potenciāli ienaidnieki. Pat savā cilti cilvēku vajā mūžīgas bailes, ka viņš var krist par upuri ļaundarīgai maģijai. Psihiskie īsto un šķietamo ienaidnieku nonāvēšanas paņēmieni un kā pretsvars tiem psihoterapija — gan viens, gan otrs te ir tik ļoti attīstīti, ka dod pat materiālu lieliem speciāliem pētījumiem. Visbiežāk iet bojā nevainīgie. F. Robertss min daudz gadījumu, kad par kāda reālo vai, biežāk, šķietamo nodarījumu samaksā viņa radinieki vai pavisam sveši cilvēki. Te visi baidās cits no cita. Visur rādās burvestības un ļaunums.

Taču nevajag aborigēnu paražas vērtēt arī pārāk tumšās krāsās. Cilvēku savstarpējās attiecības un likumi te daudzējādā ziņā ir taisnīgāki un cilvēcīgāki nekā balto sabiedrībā. «Mūsu dzīvē valdīja kolektīvs nodrošinājums,» stāsta Robertss, «katrs saņēma pēc vajadzībām, un par to no viņa tika gaidīts, lai viņš medītu atbilstoši savām spējām.» (42. lpp.) Tāds ir šīs sabiedrības — to varētu saukt par pirmatnēji komunistisku — pamatlikums. Robertss stāsta par taisnīgo medījuma sadalīšanu, ko garantē paražu likumi, un par citām pirmatnējā kolektīvisma izpausmēm. Bet, lūk, mēs lasām: «...katram vīrietim ir vēl savs cilts zemes gabals, ko viņš sauc «mana zeme.»» (27. lpp.) Ko tas nozīmē? Vai tas nav privātīpašums uz zemi? Vai tas nav pretrunā ar visu to, ko mēs zinām par Austrālijas aborigēniem? Jautājums ir viētā: aborigēnu pretenzijas uz atsevišķiem cilts zemes gabaliem nereti maldinājušas etnogrāfus, bijušas par cēloni apgalvojumiem, ka individuālais īpašums uz zemi rodoties jau pirmatnējā sabiedrībā. Bet tas tā nepavisam nav. Nekādu īpašumu ekonomiskajā nozīmē mēs te neredzam, un tāpēc par «īpašumu» runāt nevajadzētu. Cilts zemes gabalā, kuru aborigēns sauc par savu zemi, atrodas viņa totēmiskās svētvietas, t. i., tās totēmiskās ģints kulta vietas, pie kuras viņš pieder. Pārtiku aborigēni iegūst visā cilts teritorijā bez ierobežojumiem.

Neparasts ir Filipa Roberta — Vaipuldaņas — ceļš no jauna Austrālijas cilts mednieka un kovboja līdz eiropieši izglītotam cilvēkam, sabiedriskajam darbiniekam, kas pazīstams ne vien savā dzimtenē, bet arī tālu aiz tās robežām. Lūk, īsts «Sapņu ceļš» — nevis tas Vaipuldaņas bieži atgādinātais ceļš, ko nosprauduši tālie senči un kas nosaka visu aborigēna dzīvi no dzimšanas līdz nāvei, bet gan tas, kas ved uz priekšu ikvienu austrālieti, kurš, tāpat kā F. Robertss,

sapņo par labāku likteni savai tautai — un ne vien sapņo, bet arī dara tā vārdā praktiski visu, kas viņa spēkos.

Austrālijas iedzīvotāji (pašlaik to ir vairāk nekā 11 miljoni) ir dažādas rasiskās un nacionālās piederības cilvēki. Viņi Austrālijā ieradušies no Dienvidu un Dienvidaustrumu Āzijas trīsdesmit tūkstošus gadu pirms tam, kad te parādījās visas pārējās iedzīvotāju grupas. F. Robertsam ir iemesls lepoties ar savu tautu, kas no sirmas senatnes atnesusi sev līdzī paražas, kuras gadsimtu gaitā kļuvušas svētas un neaizskaramas, saglabājusi senču leģendas un ticējumus. Viņam ir iemesls ar zināmu pārākuma apziņu raudzīties uz tiem, kas pēc vēstures mērogiem parādījušies Austrālijā tikai vakar. Pēc oficiālajiem datiem, 1966. gadā Austrālijā bija vairāk nekā 52 tūkstoši tīrasiņu aborigēnu un 77 tūkstoši melisu, pavisam 130 tūkstoši cilvēku. Aborigēnu ir 1—2% no visiem Austrālijas iedzīvotājiem. Pārējā iedzīvotāju daļa ir eiropiskas un aziātiskas izcelsmes cilvēki, to imigrantu pēcteči, kas ieceļoja Austrālijā laika periodā no XVIII gadsimta beigām, kad sākās šī kontinenta kolonizēšana (pirmā eiropiešu apmetne Austrālijā tika nodibināta 1788. gadā), līdz pat XX gadsimtam. Austrālijas iedzīvotāju eiropiskā daļa sastāv galvenokārt no angļu ieceļotāju pēctečiem. Austrālijas Savienība ir «visangliskākā» no visām Lielbritānijas domīnijām. Austrālijas iedzīvotāju relatīvā viendabīguma cēlonis ir Austrālijas valdības šovinistiskā politika, kura tika oficiāli pasludināta un pieņemta 1901. gadā un kuras mērķis bija, ierobežojot imigrāciju no Āzijas un Okeānijas valstīm, samazināt līdz minimumam Austrālijas neeiropisko iedzīvotāju īpatsvaru.

Kolonizācijas sākumā, t. i., XVIII gadsimta beigās, Austrālijā, pēc aptuveniem aprēķiniem, bija 300 tūkstoši aborigēnu. Mūsu gadsimta vidū to skaits bija samazinājies vairākas reizes. Lielākā daļa iezemiešu gāja bojā no kolonizatoru rokas vai no viņu ievazātajām slimībām, pret kurām aborigēnu organismam nebija izstrādājusies imunitāte. Tasmānijas — Austrālijas Savienībā ietilpstošās salas — iezemieši bija pilnīgi iznīcināti jau XIX gadsimta beigās.

Visu Austrālijas iezemiešu dzīves veids nav vienāds. Vieni aborigēni turpina klejojošu mednieku dzīvi, kādu dzīvoja jau Vaipuldaņas vecāki un vecvecāki. Tāda ir, piemēram, ceturtā daļa Rietumaustrālijas aborigēnu (divi no astoņiem tūkstošiem cilvēku). Citi dzīvo misiju tuvumā, valdības ciematos, pilsētu nomalēs, fermās. Tā, piemēram, no 17 500 Ziemeļu teritorijas aborigēniem apmēram seši tūkstoši dzīvo misiju tuvumā, vairāk nekā pieci tūkstoši — valdības ciematos, apmēram seši tūkstoši — fermās un pilsētās un tikai divsimt cilvēku vēl aizvien piekopj klejotāju dzīvi. Aborigēni, kas dzīvo fermās un pilsētās, ir pastāvīgs lēta nekvalificēta darbaspēka avots Austrālijas kapitālam. Tādēļ Austrālijas monopoli cenšas izjaukt jeb-

kurus zem demokrātisko spēku spiediena veiktos pasākumus, kuru mērķis ir uzlabot aborigēnu dzīves, darba un izglītošanās apstākļus.

Nesen oficiālā aborigēnu diskriminēšanas politika izpaudās jau tai apstākļi, ka viņi netika uzskatīti par savas zemes pilsoņiem. Tautas skaitīšanās viņus reģistrēja atsevišķi. Pilsoņu tiesības ieguvušos statistika par aborigēniem neuzskatīja. 1948.—1960. gada akts par tautību un pavalstniecību formāli pasludināja aborigēnus par Austrālijas pilsoņiem. Taču viņiem joprojām nav daudzu tiesību un privilēģiju, kuras ir pārējiem austrāliešiem. Līdz 1962. gadam Rietuma Austrālijas un Ziemeļu teritorijas aborigēniem nebija tiesību vēlēti tikt ievēlētiem parlamentā. Kvinslendā aborigēni vēlēšanu tiesības ieguva tikai 1965. gadā.

Jautājums par to, kā panākt, lai aborigēni iegūtu visas pilsoņu tiesības un brīvības — tiesības piedalīties vēlēšanās, brīvi pārvietoties pa valsts teritoriju, rīkoties ar savu īpašumu utt. —, ir viena no aktuālākajām mūsdienā Austrālijas problēmām. Tā neatstāj Austrālijas preses slejas un nodarbina ne vien aborigēnus, bet arī tūkstošiem Austrālijas pilsoņu ar eiropiešu izcelsmi. Piekāpdamās demokrātiskajiem spēkiem, federālā valdība 1957. gadā izdeva Ziemeļu teritorijā — tur, kur norisinās mūsu grāmatas darbība, — tā saukto dekrētu par aborigēnu labklājību. Šis dokuments tīri nomināli atzina, ka iezemieši drīkst saukties par Austrālijas pilsoņiem; citādi viņu tiesības joprojām bija stipri ierobežotas. 1964. gadā šo dekrētu atcēla. Tomēr, kaut arī tika pieņemti progresīvāki likumi, aborigēnu nelīdztiesīgs stāvoklis daudzējādā ziņā joprojām paliek spēkā. Lai gan aborigēni juridiski tiek uzskatīti par tādiem pašiem pilsoņiem kā pārējie austrālieši, visā, kas attiecas uz darba apstākļiem un atalgojumu, diskriminācija saglabājas. Lielākā daļa Ziemeļaustrālijas tīrasiņu aborigēnu nesaņem (vai vēl nesen nesaņēma) vienādu atalgojumu ar baltajiem strādniekiem par vienādu darbu. Pēdējos gados uzbūvēts daudz jaunu skolu, un tagad 80% Ziemeļaustrālijas tīrasiņu aborigēnu bērnu apmeklē skolu. Taču lielākajai daļai no iezemiešiem izglītība kā sociālās mobilitātes līdzeklis praktiski neko nedod. 1965. gadā Kvinslendā valdība atcēla līdzšinējos barbariskos noteikumus, kas turēja aborigēnus ieslodzītus rezervātos, un pieņēma jaunus, mazliet humānākus likumus. 1966. gadā Dienvidaustrālijas leiboristiskā valdība no savas puses pieņēma divus jaunus likumus. Pirmajam no tiem — «Aktam par diskriminācijas aizliegšanu» — bija jādara gals visām rasu diskriminācijas formām Dienvidaustrālijā. Otrais — «Nolikums par aborigēnu zemēm» — bija Austrālijā pirmais mēģinājums nodrošināt aborigēnu zemes īpašumu un dot kompensāciju tām kopienām, kuras bija padzītas no savas zemes. Taču tikai Viktorijā un Jaundienvidvālsā — divos štatos, kur aborigēnu procentuālā attiecība pret

pārējiem iedzīvotājiem ir pavisam necīga, — viņiem ir formāli visas Austrālijas pilsoņu juridiskās tiesības (izņemot tiesības lietot alkoholiskos dzērienus Jaundienvidvelsā). Bet aborigēnu ekonomiskais stāvoklis šeit nav labāks kā pārējos štatos.

Liela daļa tīrasiņu aborigēnu dzīvo rezervātos, galvenokārt Rietumaustrālijā. Lielākais rezervāts atrodas tuksnešainākajā un neauglīgākajā kontinenta daļā triju štatu — Rietumaustrālijas, Dienvidaustrālijas un Ziemeļu teritorijas — robežās. Lieli rezervāti ir arī citās vietās. Tie visi ir tuksnešu, savannu vai tropisko mežu apgabali, kur nelabvēlīgo dabas apstākļu dēļ eiropiešu tikpat kā nav. Ar rezervātiem pēc Austrālijas likumiem saprot aborigēnu apdzīvotos apvidus, reizēm pat veselus apgabalus, kuros drīkst iet vai iebraukt tikai valdības amatpersonas vai personas, kas saņēmušas speciālu atļauju. Rezervātus var iedalīt divās grupās. Pirmā grupa aptver teritorijas, kur aborigēni dzīvo tradicionālajās ģintīs kopienās, nodarbojami ar mēdībām, zveju, savvaļas augu un sakņu vākšanu, klejodami no vienas vietas uz otru. Otrajā grupā ietilpst apvidi, kur tā sauktie detribalizētie aborigēni (t. i., tie, kas zaudējuši sakarus ar savu ģinti un cilti un ir salasījušies no dažādām kopienām un ciltīm) dzīvo, apmetušies vienā vietā, pelnīdami ar darbu vai saņemdami žēlastības dāvanas no labdarības organizācijām. Dzīves apstākļi tādos rezervātos ir ļoti smagi. Parasti šeit trūkst elementāro dzīves ērtību, cilvēki mitinās nožēlojamās būdīņās, dabū pastrādāt tikai maz apmaksātus gadījuma darbus. Daudzi rezervāti nožogoti ar dzeloņstieplēm, un tos apsargā policija.

Vēl aizvien turpinās XVIII gadsimtā saktā aborigēniem piederošo zemi sagrašanās. Tā, 1961. gadā 250 Mapunas misijas (Keipjorkas pussalā) aborigēnus bez kādas kompensācijas padzina no viņu zemes, ko valdība bija pārdevusi boksītu ieguves kompānijai. 1963. gadā viena no lielākajām alumīnija ražošanas kompānijām pasaulē — franču kalnrūpniecības kompānija «Pèchiney» — vienojās ar Austrālijas valdību iepirkt lielu teritoriju Melvila līča piekrastē (Ārnenlendas pussalā), kur atrodas viens no rezervātiem. Federālā aborigēnu attīstības padome — sabiedriska organizācija, kas izvirzījusi sev uzdevumu palīdzēt iezemiešiem, — iestājās pret šo projektu, pamatojamās uz to, ka šī teritorija pieder aborigēniem, nevis valdībai, bet ar aborigēniem pat nekonsultējās, kaut gan zemes pārdošana tieši skar viņu vitālās intereses. Aborigēni no savas puses sūtīja federālajam parlamentam uz eikalipta mizas rakstītu peticiju, kurā viņi protestēja pret to, ka ciltij nelikumīgi atsavina tai kopš seniem laikiem piederošas zemes. Neparasto vēstuli nogādāja uz Austrālijas parlamenta sēdi. Protestu atbalstīja prese. Parlaments nodibināja speciālu komisiju, un beigu beigās lietu nodeva tiesai.

Austrālijā vēl aizvien pastāv «ādas krāsas barjera». Daudzi restorāni un baznīcas aborigēniem slēgtas. Slimnīcās viņiem ledalītas atsevišķas palātas, kinoteātros — sliktākās vietas, dažu pilsētu ielās viņiem pēc noteiktas stundas aizliegts parādīties.

Pēc otrā pasaules kara Austrālijas valdība, piekāpdamās progresīvo aprindu prasībām, asignēja zināmas summas dzīvojamo namu un skolu celtniecībai un veica vairākus citus pasākumus aborigēnu interesēs. 1961. gadā Austrālijas galvaspilsētā Kanberā nodibināja Aborigēnu pētniecības institūtu, kas veic lielu vienpusīgu koordinējošu zinātniskās pētniecības darbu visas valsts mērogā. Tai pašā gadā Kanberā notika aborigēnu stāvoklim veltīta konference, kurā piedalījās federālās valdības un štatu ministri. Kopš tā laika tādas konferences rīko ik pēc diviem gadiem. Pirmās konferences dalībnieki apsprieda aborigēnu asimilēšanas politiku, ko bija oficiāli pasludinājis valdība. Šis politikas mērķis, kā savā runā izsacījās federālās valdības teritoriju ministrs Hezslaks, ir «panākt, lai aborigēni tiktu pakāpeniski iesaistīti visas austrāliešu sabiedrības dzīvē, lai viņi iegūtu Austrālijas pilsoņu tiesības un privilēģijas». Taču tika arī atzīts, ka «aborigēni jāpasargā no pēkšņo pārmaiņu kaitīgās iedarbības», un paziņots, ka aizbildniecība viņiem nepieciešama. Savā runā parlamentā Hezslaks pastāvēja uz to, ka pārmaiņām aborigēnu sabiedriskajā un politiskajā stāvoklī jānotiekot pakāpeniski, triju paudžu dzīves laikā. Vairums parlamenta locekļu asimilācijas politiku atbalstīja. Ideāls, kura vārdā tā tiek realizēta, ir vienādu iespēju piešķiršana baltajiem un melnajiem; tās galamērķis ir piešķirt aborigēniem visas pilsoņa tiesības, atcelt jebkurus likumiskos ierobežojumus. Te ir tās pozitīvā nozīme. Bet tas viss ir tikai ideālā, tikai tālā nākotnē; ekonomiskās pretrunas šī politika nenovērš, turklāt aborigēni saprot, ka tā draud iznīcināt visu labāko, kas vēl saglabājies viņu kultūrā.

Reizē ar to pat valdības prese ir spiesta atzīt, ka aborigēni vēlas dzīvot kopā, ka viņi grib piekopt tādu dzīvi, kas nav ne viņu tradicionālā dzīve, ne balto dzīve. Bet dažus sava mantojuma elementus — valodu, tribālās organizācijas principu un obligātās savstarpējās palīdzības idejas — viņi grib saglabāt. Austrālijas etnogrāfi un sociologi atzīmē, ka «asimilējošos» aborigēnu sabiedrībās rodas jauna kultūra — ne tradicionālā un arī ne eiropeiskā, ko viņiem gribētu uzspiest valdība. Aborigēni noraida kapitālismu ar tam piemītošo ekonomisko un sociālo nevienlīdzību, ar tā morāli, viņi negrib pilnīgi zaudēt savu nacionālo savdabību. Bet viņi negrib arī atgriezties pagātnē, viņi vēlētos saglabāt visu labāko, kas bijis viņu tūkstošgadīgajā kultūrā, tai pašā laikā dzīvojot mūsdienu fermeru vai lopaudzētāju dzīvi, dibinot pašiem savus kooperatīvus.

1965. gadā kārtējā aborigēnu stāvoklim veltītajā konferencē asimilācijas politikas mērķi tika formulēti jau mazliet citādi, un šis jaunais formulējums acīmredzot atspoguļo pašu aborigēnu attieksmi pret šo politiku. Tagad uzsvars tiek likts uz to, ka aborigēni labprātīgi izvēlas jauno dzīves veidu. Vairs netiek prasīts, lai viņi piekoptj tās pašas paražas un ticējumus, ko baltie austrālieši. Taču, kaut gan aborigēni viņu aktīvāko pārstāvju personā (pie tādiem cilvēkiem pieder arī mūsu grāmatas varonis F. Robertss) aizvien plašāk iesaistās valsts sabiedriski politiskajā dzīvē, kopumā aborigēnu līdzdalība savu lietu kārtošānā vēl aizvien ir pavisam niecīga. Tādēļ valdības politiku viņu joprojām sauc par piespiedu asimilāciju.

Viens no mūsdienu Austrālijas progresīvās sabiedriskās domas strāvojumiem, kuru atbalsta daudzi aborigēni, tiklab asimilācijas politikai, kā mēģinājumiem mākslīgi saglabāt veco ģinšu un cilšu iekārtu pretstata trešo problēmas atrisinājumu — integrāciju. Ar integrāciju saprot to, ka aborigēnu kopienas labprātīgi iesaistās Austrālijas sabiedrībā kā līdztiesīga tās sastāvdaļa, saglabādama «visu labāko, kas ir cilts sabiedrībā, tās kultūrā, mākslā un valodā», kā sacīts kādā no integrālistu dokumentiem. Šī strāvojuma pārstāvis ir, piemēram, pazīstamais Austrālijas etnogrāfs Tomass Strelovs. Baltajiem, pēc Strelova domām, jāsaprot, ka melnais cilvēks ir cilvēciska būtne ar savu pasaules uzskatu, savu vēsturi, savām tradīcijām. Piemēram, neviena Austrālijas tiesa neatzīst cilts tiesību normas, un vairums aborigēnu, atrazdamies eiropiskajā tiesā, nesaprot, kas šeit notiek. Tādēļ baltajiem, starp citu, jāatzīst aborigēnu parāztiesību normas. Kā redzam, integrālistu programmā ir daudz kā utopiska.

Rasu diskriminācija stimulē nacionālās solidaritātes augšanu, nacionālās pašapziņas attīstību. Nacionālā pašapziņa izpaužas protestā pret cilvēka un visas tautas cieņas aizskaršanu. Pirmo reizi Austrālijas vēsturē tās iezemieši aktīvi ceļas organizētai cīņai par savām tiesībām. Un tagad šo cīņu atbalsta visi Austrālijas progresīvie sabiedriskie spēki, pirmām kārtām strādnieku šķira tās kreiso arodbiedrību personā. 1967. gadā no cīņas par sociālo un ekonomisko vienlīdzību izauga pirmais aborigēnu streiks Austrālijas vēsturē. Streiku pieteica aborigēni, kas strādā algotu darbu Ziemeļu teritorijas lopaudzēšanas stacijās. Padomju lasītājs ar šo streiku jau ir pazīstams pēc austrāliešu rakstnieka Frenka Hārdija dokumentālās grāmatas «Austrālijas pabērni»¹. Atgādināšu, ka streika cēlonis bija arbitrāžas tiesas 1965. gadā pieņemtais lēmums, kas vienādoja gana algu aborigēniem un baltajiem (agrāk aborigēniem par vienādu darbu maksāja daudz mazāk nekā baltajiem, dažkārt pat nemaksāja nemaz), taču ar triju

¹ «Иностранная литература», 1968., 10., 11. пр.

gadu atstarpi. Turklāt algas paaugstināšana neskāra visus strādniekus, bet gan tikai kvalificētākos (pēc darba devēja ieskatiem). Tāds lēmums pavēra plašas iespējas patvaļai un strādniekus aborigēnus nevarēja apmierināt. Streiku vadīja apzinīgākie un aktīvākie Ziemeļu teritorijas aborigēni, viņu vidū — Deksters Daniels, Ziemeļaustrālijas strādnieku arodbiedrības darbinieks, Keptens Majors (Lugna Džiari) un mūsu grāmatas varonis Filips Robertss. Par šo viņa dzīves lappusi D. Lokvuda grāmata neko nešāsta — tā sniedzas tikai līdz 1960. gadam, kad Vaipuldaņu (atšķirībā no tūkstošiem viņa ciltsbrāļu) atzina par pilntiesīgu Austrālijas pilsoni. Mēs no viņa šķiramies tajā viņa mūža posmā, kad viņš pašreizēdīgi nododas medicīniskās palīdzības sniegšanai savai tautai. Tagad mēs zinām, ka viņš jau ir iesaistījies ne vien cīņā par savu ciltsbrāļu fizisko veselību, bet arī cīņā par viņu sociālo un ekonomisko līdztiesību. Tāds ir viens no Austrālijas aborigēnu jaunās paaudzes pārstāvjiem, paaudzes, kādu šī zeme vēl nebija pazinusi; viņa pievēršanās sociālajai cīņai bija visa viņa dzīves ceļa loģiskas sekas.

Pēdējos gados Austrālijā radies vesels tīkls sabiedrisku organizāciju, kas izvirzījušas sev uzdevumu ekonomiski, politiski un juridiski palīdzēt aborigēniem. Vislielākā no šīm organizācijām ir Federālā aborigēnu attīstības padome. Tā koordinē daudzu organizāciju darbību visos Austrālijas štatos (tādas ir, piemēram, Viktorijas un Kvinslendā aborigēnu attīstības līga u. tml.). Šīs organizācijas cenšas panākt, lai, kā teikts to programmā, tiktu sasniegti šādi mērķi: pilnīga aborigēnu līdztiesība, apmierinoši dzīves apstākļi, tāds pats atalgojums kā baltajiem par tādu pašu darbu, pieejama un obligāta izglītšanās, garantēta visa veida sabiedriskā un personiskā īpašuma (ieskaitot īpašumu uz zemi) saglabāšana.

Organizācijas, kas ietilpst Federālajā aborigēnu attīstības padomē, vāc līdzekļus dzīvojamo namu celtniecībai un citiem mērķiem. Tās cīnās par to, lai aborigēnu apdzīvotās zemes pārietu neierobežotā viņu īpašumā. Viktorijas aborigēnu attīstības līga izdod savu žurnālu, kurš veicina plašu sabiedrības interesi par aborigēnu vajadzībām. Nacionālā aborigēnu attīstības konference, kas notika 1961. gadā Brisbenā, noraidīja tiklab rasu segregāciju, kā oficiālo asimilācijas politiku un iestājās par aborigēnu tiesībām uz pašnoteikšanos, uz savas nacionālās valodas un kultūras saglabāšanu savā zemē.

Austrālijas strādnieku vairākums dziļi jūt līdzī aborigēnu cīņai par līdztiesību un sniedz viņiem efektīvu palīdzību.

Federālajā aborigēnu attīstības padomē un citās analogiskās organizācijās aborigēni ir mazākumā. Bet pēdējā laikā sāk rasties arī tādas organizācijas, kas sastāv gandrīz vienīgi no aborigēniem. Par vienu no pirmajām tādām organizācijām Austrālijā kļuva 1962. gadā

Darvinā nodibinātā Padome ciņai par Ziemeļu teritorijas aborigēnu tiesībām. Tās organizētāji bija tīrasīņu aborigēni, un viens no viņiem bija Filipa Roberta brālis Džeikobs. D. Lokvuds stāsta par viņu savā grāmatā. Līdzīgi Filipam Džeikobs strādāja slimnīcā Darvinā. Džeikobs Robertss kļuva par pirmo padomes priekšsēdētāju. Padomes dibinātāju vidū bija arī Filips. Tagad, savās medicīniskajās gaitās apbraukādams Ziemeļu teritoriju, viņš ne tikai sekoja savu tautiešu veselības stāvoklim, bet arī centās novērst jebkurus nelaisības vai patvaļas aktus attiecībā pret viņiem. Viņš braukāja uz Kanberu un runājās ar valdības locekļiem. Viņš enerģiski atbalstīja pēlīciju uzrakstījušo cilti, kuras zemi valdība gribēja pārdot ārzemju kalnrūpniecības kompānijai. Par galveno savas darbības mērķi Padome ciņai par aborigēnu tiesībām pasludinājusi ciņu par to, lai tiktu īstenota Apvienoto Nāciju Organizācijas pieņemtā Cilvēka tiesību deklarācija. «Mēs mēģināsim saliedēt ap sevi visus Ziemeļu teritorijas aborigēnus,» toreiz sacīja Džeikobs Robertss, «cilšu robežas un valodas barjeras mums nav šķērslis.» Ziemeļaustrālijā, zemē, kas tika pārvaldīta līdzīgi kolonijai, kuras labklājības pamatā ir melno vergu darbs, tas bija pirmais signāls, ka aborigēni vairs nevēlas palikt pasīvs diskriminācijas un aizbildniecības objekts, ka viņi grib cīnīties par cilvēciegiem dzīves apstākļiem, par ekonomisku un sociālu līdztiesību, ka viņi vēlas paši piedalīties sava likteņa lemšanā.

1967. gada maijā bija cits svarīgs notikums — notika Visaustālijas referendums, kurā gandrīz 90 procenti vēlētāju nobalsoja par to, ka daži federālās konstitūcijas panti, kas ierobežo Austrālijas iezemiešu pilsoņtiesības, jārevīdē. Pirmais labojums pie konstitūcijas atceļ 127. pantu, pēc kura vispārējās tautas skaitīšanās aborigēni netiek uzskatīti par Austrālijas pilsoņiem; šī panta atcelšanai ir principiāla nozīme. Otrais labojums groza 51. pantu, kas federālajai valdībai aizliedza pieņemt likumus, kuri skar Austrālijas štatu zemēs dzīvojošos aborigēnus. Agrāk federālās valdības jurisdikcija attiecās tikai uz Ziemeļu teritorijā dzīvojošajiem aborigēniem. Tas, ka tik liels procents vēlētāju izteicās par abu valsts konstitūcijas labojumu pieņemšanu, liecina, ka Austrālijas pilsoņu lielum lielais vairākums gribētu darīt galu aborigēnu diskriminācijai. Balsodami par šiem labojumiem, viņi būtībā balsoja par pilsoņu tiesību piešķiršanu aborigēniem neatkarīgi no tā, kura štata zemēs tie dzīvo. Līdz 1967. gadam katrā štatā taču bija spēkā savi īpaši likumi.

Drīz pēc referenduma, 1967. gada vasarā, Pertā notika kārtējā par aborigēnu «labklājību» atbildīgo ministru konference. Daudzi Austrālijā cerēja, ka tā atspoguļos Austrālijas vēlētāju milzīgā vairākuma gribu, kas bija izteikta referenduma laikā. Taču būtiskas pārmaiņas nesevoja. Tiesa gan, tika piešķirtas zināmas summas dzīvojamo namu

celtniecībai, izglītībai un citiem mērķiem un pieņemts oficiāls lēmums, ka visas lietas, kas skar aborigēnus, no štatu jurisdikcijas pāriet federālās valdības pārziņā. Konference atzina, ka «būtisks progress faktors ir pašu aborigēnu atbildība par savām lietām» un ka valdības politiku attiecībā uz aborigēniem nosacīs galvenokārt tas, ko grib viņi paši.

1968. gada vasarā Sidnejā notika pirmā Austrālijas aborigēnu nacionālā konference. Viena no galvenajām tās prasībām bija ar likumu pasludināt, ka diskriminācija uz rasiskās piederības pamata ir noziegums.

Filipa Roberta liktenis liek daudz ko pārdomāt. Kas būtu noticis, ja viņš nebūtu satīcis dakteri Langsfordu, kurš pievērsa uzmanību spējīgajam jauneklim, izglītoja viņu medicīnā, apmaksāja viņa darbu no personiskajiem līdzekļiem? Vai bez visa tā viņam būtu izdevies atstāt misiju, cilti, iegūt specialitāti, iziet lielajā pasaulē?

Patī Filipa Roberta personība ir raksturīga jaunajai aborigēnu paaudzei. Viena no interesantākajām tās īpatnībām ir apziņas divdabība. Grāmatas lappusēs šī divdabība parādās ļoti spilgti; varbūt autors šur tur pat sabiezina krāsas. Bet, lai nu kā, šī iezīme piemīt arī citiem viņa tautiešiem, kurus audzinājusi vienlaikus misija un cilts un kuri, lai gan apstākļi atrāvuši viņus no dzimtajām saknēm, garīgi joprojām ir stipri saistīti ar savas tautas kultūru un tradīcijām. Lūk, arī Deksters Daniels, kas, tāpat kā Filipss Roberts, dzimis pie Roperas, gājis misijas skolā, strādājis lopaudzēšanas stacijā, slimnīcā Darvinā, bet pēc tam kļuvis par Ziemeļaustrālijas strādnieku arodbiedrības darbinieku, ieteic savai tautai «sadarboties ar kristīgajiem, sadarboties ar jebkuru eiropieti... sadarboties ar viņiem, bet sekot mūsu pašu likumam, aborigēnu likumam».¹

Filips Roberts apzinās sevi kā kristīgo un reizē arī kā aborigēnu, kas uzticīgs cilts tradīcijām. Viņa kristiānisms savdabīgi saaužas ar nekristīgiem ticējumiem, kurus viņš pēc misionāru parauga un it kā pats par tiem kautrēdamies nesauc citādi kā par pagāniskiem. Taču Filipss Roberts no tiem neatsakās, jo tradicionālais cilts pasaules uzskats — viņš to labi apzinās — ir viņa lepnuma objekts, nacionālā bagātība, tūkstošgadīgs viņa tautas kultūras mantojums. Tas ir tas, kas padara viņu par to, kas viņš ir un vienmēr gribētu palikt, t. i., par Austrālijas iezemieti.

«Kā man savu nelokāmo ticību Zemes Mātei un Varavīksnes Čūskai savienot ar svēto trīsvienību?.. Ja man vaicā, vai es ticu Zemes Mātei, es pārlicināti atbildu «jā!»... Bet, ja man vaicā, vai es esmu

¹ «Иностранная литература», 1968., 11. nr., 326. lpp.

kristīgais, es, tāpat atbildu «jā», varbūt gan ne tik pārliecināti.» (101. lpp.)

«Jā, es ticu dievam. Bet es ticu arī Zemes Mātei, Varavīksnes Cūkai un savam totēmam Ņenguram. Viņi mums devuši visu, kas mums ir: cilts zemi, pārtiku, sievas, bērnus, kultūru... Nekas, itīn nekas to negrozīs. Šis mantojums, kas kopš Sapņu laikiem ticis nodots no paaudzes paaudzē, ir neatņemama manis daļa.» (215. lpp.)

Mūsu priekšā nav tikai aborģēna dzīves apraksts. Tā ir mākslnieciska enciklopēdija par Austrālijas iezemiešu dzīvi kritiskā viņu vēstures periodā, pārejas laikmetā. Šķiršanās no tūkstošgadīgās pagātnes ir neizbēgama, un labākie tautas pārstāvji līdzīgi brāļiem Robertsjiem saprot, ka no viņiem pašiem ir atkarīgs, kādu ceļu izvēlēšies viņu tauta šajā sarežģītajā pasaulē. Viņi tiecas kļūt — un jau kļūst — par aktīvu mūsdienu Austrālijas sabiedrisko spēku. Viņu cīņu par savām tiesībām aizvien efektīvāk atbalsta Austrālijas strādnieku šķira. Tragiskā pagātne, nežēlīgā iezemiešu fiziskā iznīcināšana satrauc «baltās» Austrālijas sirdsapziņu, un tas arī izpaudās 1967. gada referendumā rezultātos. Lūkoties uz priekšu — lūk, uz ko savu tautu aicina tādi tās pārstāvji kā, piemēram, talantīgā aborģēnu dzejniece, pazīstamā sabiedriskā darbiniece Keta Volkere:

Bikla rītausmas blāzma
Svīst pār dusošo apmetni.
Atmin mozdāmās sirmgalve:
Dienai austot, vispirmais —
Mirusos atcerēties...
Brīdi vēlāk jau visa cilts
Raud par viņiem, par nabaga mirušiem,
Tiem, kas zuduši tumsā.
Jā, mēs pieminam viņus.
Bet — pietiek. Ir jādzīvo tagad.
Dedziet ugunsķurus un smejiēt,
Jaunā diena mūs sauc.¹

V. Kabo

¹ «Поэзия Австралии». М., 1967., 264.—265. lpp.